WANDELING

tekst Jan Loos
foto's Ludo Goossens (Vilda)
Hugo Willocx
Daniël de Kievith (TOV)
Michaël Pontégnie
kaart Wim Verhavert (itom)

Bos, hei, of allebei?

Het heerlijke dilemma van het Drongengoed

Dopheide

In het Meetjesland, op het grondgebied van Maldegem en Knesselare, ligt het grootste aaneengesloten bos- en natuurgebied van Oost-Vlaanderen: het Drongengoed-Maldegemveld. Met zijn 750 hectare bosoppervlakte is het Drongengoed een prettige uitzondering in deze bosarme provincie. Toch streven de beheerders op verschillende plaatsen naar wat minder bomen en wat meer heide. Volkomen terecht hoor, want daardoor wordt de natuurwaarde alleen maar groter! Deze ingreep is ook niet zo vreemd voor dit gebied, dat eigenlijk al 1 000 jaar schippert tussen bos en hei…

Het Drongengoedbos is een belangrijk restant van de middeleeuwse bosgordel tussen Gent en Brugge. Het centrale deel van het bos ligt op een kleirug, de zogenaamde cuesta van het Meetjesland. Deze asymmetrische heuvelrug heeft een zachte helling in noordelijke richting en een steilere helling in zuidelijke richting. Op de top van de cuesta loopt de Oude Gentweg van Oedelem naar Zomergem, één van de oudste wegen tussen Gent en Brugge. De dichte bossen langs de weg tussen beide steden waren eeuwenlang het actieterrein van gevaarlijke struikrovers.

BOS WORDT HEI

De arme zandgronden van de streek rond Maldegem, Knesselare en Zomergem waren oorspronkelijk begroeid met een dicht bos van eiken en berken. De natte, laaggelegen gronden waren veenmoerassen. Zo'n 5 000 jaar geleden ontstonden hier de eerste vaste nederzettingen, waarrond kleine stukken bos werden ontgonnen en akkertjes aangelegd. In de omliggende bossen sprokkelden de bewoners hout en graasde het vee.

De ondergrond van het Drongengoedbos bestaat uit een ondoordringbare laag klei met daar bovenop een dun laagje zand. Hierdoor was de grond altijd al minder geschikt voor landbouw.

Toch gaan tussen de 10de en de 13de eeuw steeds meer bossen teloor door begrazing, kappen en branden. Zij maken plaats voor 'woeste' gronden, ook aangeduid als 'wastine' of 'veld'. Deze 'velden' zijn eigendom

De geschiedenis van de Drongengoedhoeve gaat terug tot 1242. Het huidige hoofdgebouw dateert van 1746. De abdij van Drongen gebruikte de hoeve als uitvalsbasis voor een bloeiend bosbouwbedrijf.

van de Graaf van Vlaanderen, maar de lokale dorpsgemeenschappen mogen ze gebruiken. Het 'Maldegemveld' is hoofdzakelijk begroeid met heide. Herders trekken er rond met hun schapen en bezembinders oogsten er berk, brem en struikheide.

De heide oogt in die tijd niet als een paars biljartlaken, maar ze wordt gekenmerkt door het verspreid voorkomen van bosjes, kreupelhout en alleenstaande bomen. Eeuwenlang strekt zich hier een immens en ruig open landschap uit.

In 1242 worden in opdracht van graaf Thomas van Savoye en zijn gemalin Johanna van Constantinopel de woeste gronden van het Maldegemveld aan een drietal abdijen verkocht en geschonken. Vanaf dan ondernemen de Sint-Baafsabdij uit Gent, de Cisterciënzerabdij Ter Doest uit Lissewege-Brugge en de Norbertijnenabdij van Drongen bij Gent nieuwe pogingen om het gebied voor landbouw te ontginnen. Zij richten respectievelijk de hoeves Papinglo (bij het gehucht Kleite), Burkel (Groot Burkel) en de Drongengoedhoeve op.

De ontginning van de woeste gronden verloopt bijzonder moeizaam als gevolg van de harde kleigrond en heeft bovendien ook nog eens te lijden van de godsdienstoorlogen. De eerste ontginningshoeve op het Drongengoed, de 'Oude Hofstede', dateert van vóór 1400. Op 200 meter ten oosten van de huidige Drongengoedhoeve zie je vandaag nog de restanten van de oude omwalling.

HEI WORDT TERUG BOS

Niettemin kennen de Norbertijnen van Drongen toch nog een bloeiende ontginningsfase onder leiding van abt De Stoop vanaf 1740. Deze ondernemende abt stapt af van het plan om van het Maldegemveld een landbouwgebied te maken en vormt het noodlijdende boerenbedrijf om tot een bosbouwcentrum. In 1746 laat hij het hoofdgebouw van de huidige Drongengoedhoeve optrekken als uitvalsbasis voor een ambitieus bebossingsproject. Boven de ingang van de hoevewoning is een basreliëf in grijze zandsteen aangebracht met daarop twee oude wapenschilden: enerzijds de spreuk 'vita brevis' (het leven is kort) van de abdij van Drongen, anderzijds de

lijfspreuk 'corda juncta cordibus' (laat de harten verenigd zijn) van abt De Stoop.

Tijdens de Oostenrijkse periode wordt het landschap grondig gewijzigd. Er vindt een massale beplanting plaats, ook op de moeilijkst te bewerken gronden. Bestaande grachten worden uitgediept en nieuwe gegraven. Op de natste gronden worden zogenaamde rabatten aangelegd – langwerpige ophogingen afgewisseld door greppels. Dan pas worden op een zeer systematische manier loofbomen, vooral eiken, aangeplant. Daarbij leggen de paters-bosbouwers een dambordvormig drevenpatroon aan. Dit patroon is vandaag de dag nog altijd goed herkenbaar in het landschap.

BOS WORDT AKKER

Met de Franse Revolutie worden de abdijgoederen verbeurd verklaard en te koop gesteld. In 1798 komt het Drongengoed in privéhanden. Vanaf het einde van de 18de eeuw wordt veel loofbos omgevormd naar naaldbos. De kortere omlooptijd van naaldhout heeft het voordeel van een sneller rendement. Daarvoor worden vooral grove en Corsicaanse den aangeplant.

Eind 19de eeuw worden heel wat gronden opnieuw ontbost en omgezet tot akkerland, onder meer als gevolg van de sterke bevolkingsdruk. Nieuwe hoeves verschijnen in het gebied en stelselmatig verdwijnen de 'woeste gronden' uit het landschap. Het 18de-eeuwse dambordvormig drevenpatroon blijft bij deze omzetting grotendeels behouden.

SIERBOUWWERKEN

In 1936 wordt de Drongengoedhoeve eigendom van de familie Van Damme uit Eeklo, die de gebouwen renoveert, de wallen herstelt, in 1948 een duiventoren bouwt en ook twee toegangspoorten met kantelen laat toevoegen.

VLIEGVELD URSEL

In 1952, in volle Koude Oorlog, krijgen ongeveer 200 hectare bos in Ursel een bestemming als militair domein. Te midden van het Drongengoedbos legt de NAVO een vliegveld aan om mogelijke aanvallen van het Sovjetblok te helpen afslaan. Uiteindelijk verliest dit 'verborgen noodvliegveld' zijn strategisch nut. Tegenwoordig wordt het enkel nog gebruikt voor recreatieve sport-

→

vliegerij, tot groot ongenoegen van omwonenden en zachte recreanten, want de geluidsoverlast is – hoewel beperkt tot de weekends – niet gering.

In 1956 wordt het Drongengoed geklasseerd als een beschermd landschap. Pas veel later, in 2003, wordt de hoeve met bijgebouwen beschermd als monument.

In het bos zijn de struikrovers van weleer al lang verdwenen; vandaag kom je hier enkel nog brave fietsers, wandelaars en joggers tegen.
Grosso modo kan je het hedendaagse Drongengoed-Maldegemveld in drie zones indelen: het eigenlijke Drongengoedbos, het oude militaire vliegveld van Ursel, midden in het bos, en het herstelde heidelandschap van het Maldegemveld aan de noordkant.

BIODIVERS DRONGENGOED

Zo'n 400 hectare van het Drongengoedbos is domeinbos in eigendom van het Vlaams Gewest en wordt beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Andere delen zijn nog in privéhanden. De bossen zijn heel verscheiden, een gevolg van de grote variaties in de bodem. Op de drogere zandgronden komen vooral eiken-beukenbossen en ook armere eiken-berkenbossen voor. De bodem is hier vrij zuur, vandaar dat

ook de immer groene dubbelloofvaren op verschillende plaatsen verschijnt.

Op de wat rijkere gronden en langs sommige waterlopen gedijen zeer soortenrijke bossen. In de lente is de bodem er bedekt met kleurrijke voorjaarsbloeiers als slanke sleutelbloem, bosanemoon en dotterbloem. Verder tref je hier ook enkele zeer natte bosjes met veenmossen aan.

Het Drongengoedbos is onder meer gekend voor zijn soortenrijkdom op het gebied van paddenstoelen en nachtvlinders. Maar ook een hele reeks vogels voelt zich hier in zijn sas. De afwisselende loof- en naaldhoutbestanden vormen het leef- en broedgebied van onder meer zwarte en groene specht, bosuil, ransuil, buizerd, torenvalk, sperwer, boomvalk, bonte vliegenvanger en boomklever.

Tussen de bossen en heidepercelen in liggen ook graslanden. Op nattere plaatsen vind je restanten van dotterbloemgrasland met echte koekoeksbloem en dotterbloem.

De vele dreven en bomenrijen zijn belangrijke 'ecologische snelwegen' waarlangs planten en dieren vlot kunnen migreren van het ene natuurgebied naar het andere. Zo volgen vleermuizen 's nachts bomenrijen en houtkanten om naar hun jachtgebied te vliegen en daar op insecten te jagen.

Verspreid in het Drongengoed liggen enkele erg waardevolle poelen. Sommige ervan zijn restanten van 'veldvijvers' die vanaf de 12de eeuw werden aangelegd als viskweekvijver om de abdijen 's vrijdags van verse vis te voorzien. In enkele van deze poelen leeft de zeldzame kamsalamander, naast meer algemene soorten als alpenwatersalamander, vinpootsalamander en bruine kikker.

EUROPEES BESCHERMD

Het Drongengoed-Maldegemveld, inclusief het militaire vliegveld, is aangeduid als Habitatrichtlijngebied. De Europese Habitatrichtlijn beschermt gebieden en soorten die op het niveau van de Unie zo belangrijk en zeldzaam zijn dat ze tot het Europees erfgoed behoren. De topgebieden die onder de Habitatrichtlijn vallen, worden als speciale beschermingszone opgenomen in het Natura 2000-netwerk, een samenhangend geheel van de meest unieke natuurgebieden in Europa. Omdat het om absolute topnatuur gaat, dwingt Europa de lidstaten — en dus ook België en Vlaanderen — om maatregelen te nemen die het duurzaam voortbestaan van bijzondere soorten en hun leefgebieden garanderen.

INTERMEDIAIRE ATLANTISCHE HEIDE

Met de massale bebossing sinds de 18de eeuw was de voormalige heide in het Drongengoed geen lang leven meer beschoren. Her en der vind je in het Drongengoed langs bermen, dreven en op open plekken →

Een herder met een kudde Ardense voskopschapen beheert de heide en de bermen in het Drongengoed.

Eekhoorn

Op het vlak van biodiversiteit moeten natte, venige broekbossen zeker niet onderdoen voor bossen op drogere bodems.

toch nog heide en heischrale graslanden. Planten als struikheide, dopheide en heidekartelblad zijn het levende bewijs van het rijke heideverleden van het Drongengoed.

Waar de heide in het verleden ingenomen werd door bos, rusten de zaden van struikheide en andere heideplanten doorgaans onder een dikke strooisellaag. Ze kunnen 60 à 70 jaar lang kiemkrachtig blijven, wachtend op betere tijden. Als de bomen verwijderd en de strooisellaag afgevoerd worden, zullen ze kiemen en zal de heide zich spoedig herstellen.

De heide van het Drongengoed behoort tot een zeldzaam type: de 'intermediaire Atlantische heide', een mond vol. In vergelijking met de veel bezongen 'purperen heide' van de Kempen, herbergt dit specifieke vegetatietype nog net iets meer verschillende soorten dieren en planten.

NATUURHERSTEL OP MILITAIR DOMEIN

Het militaire vliegveld van bijna 200 hectare is eigendom van het federaal Ministerie van Defensie. Gelegen midden in het Drongengoed, is het natuurbeheer er toevertrouwd aan het Agentschap voor Natuur en Bos van de Vlaamse overheid, dat ook al de hele omgeving beheert. In de bermen van het vliegveld komen uiterst waardevolle relicten voor van heide en heischraal grasland. We treffen er vooral natte heide aan, met daarin onder meer de ronde zonnedauw, een zeldzaam vleesetend plantje dat groeit op zeer arme gronden.

Om de zeldzame Atlantische heide op het vliegveld van Ursel opnieuw daglicht te gunnen, werden de naaldbomen in de strook tussen de landings- en taxibaan gerooid. Deze werken kaderen in het Europese Life-project DANAH om het heidelandschap van weleer ter herstellen op 12 militaire domeinen in België. Het beheer van de nieuwe heide bestaat uit regelmatig maaien en graasbeheer door schapen.

BOSUITBREIDING IN HET MEETJESLAND

Naast heideherstel voor meer biodiversiteit, blijft bosuitbreiding in het Meetjesland een belangrijke doelstelling van het ANB. Daarbij wordt gestreefd naar de versterking en onderlinge verbinding van de vier bestaande boscomplexen: het Drongengoed met uitlopers naar Burkel in Maldegem en Keigat in Zomergem, Het Leen in Eeklo, de Lembeekse Bossen en Markette in Maria-Aalter.

HET WOESTE VELD HERSTELD

In het natuurgebied Maldegemveld, ten noorden palend aan het Drongengoedbos, doet de afwisseling van heide en open bos terugdenken aan het uitgestrekte 17de-eeuwse 'woeste veld'. De bodem is arm en zuur en bestaat uit zand en stugge klei. Daardoor is het hier dikwijls nat en moerassig.

Mede dankzij het milde en vochtige zeeklimaat komen er bijzondere planten voor, zoals gaspeldoorn, gagel en tweenervige zegge. In de vochtige delen van het natuurgebied vind je zonnedauw, dopheide en veenmos terwijl op de drogere plekken struikheide en stekelbrem groeien.

Grote delen van het Maldegemveld zijn eigendom van Natuurpunt. Het Europees Life-project 'Vlaams Veldgebied' zorgt hier voor een flinke impuls op het vlak van terreinaankopen en natuurbeheer. Dat beheer bestaat onder meer uit het omvormen van naaldbos naar inheems eikenberkenbos en heide, die vervolgens door Galloway-runderen worden begraasd. Door hun graasgedrag voorkomen de grote grazers dat bramen, grassen en jonge boompjes de heide opnieuw gaan overwoekeren.

Samen met de zonnige bermen van de dreven in het Drongengoedbos en de graslanden langs het militaire vliegveld vormt de nieuwe heide van het Maldegemveld het ideale leefgebied voor de levendbarende hagedis en zeldzame vlinders zoals de kleine ijsvogelvlinder, het groentje en de aardbeivlinder. Maar ook zeldzaam geworden vogels als boompieper, boomleeuwerik en nachtzwaluw zijn aangewezen op dit herstelde biotoop.

BEZOEKERSCENTRUM

De prachtige Drongengoedhoeve ligt midden in het bos en is een toeristische trekpleister. In de hoeve bevindt zich het Landschapsinfocentrum Meetjesland; het vertelt je alles over de streek en illustreert de evolutie van het landschap door de eeuwen heen. Naast het hoofdgebouw liggen een kruidentuin en een educatieve boomgaard met 42 oude hoogstam-fruitrassen. Het oude bakhuis is ingericht als toeristisch infopunt; je vindt er toeristische folders en fiets- en wandelkaarten. In de Drongengoedhoeve is ook een knusse herberg gevestigd met een gezellig terras.

WANDELEN EN FIETSEN

Aan de Drongengoedhoeve start de bewegwijzerde Drongengoedbos-wandeling van 7 km. Daarnaast zijn er ook enkele aparte uitgestippelde wandelingen in het Maldegemveld, startend op de randparking nabij taverne-restaurant Het Jagershof, aan de oostelijke kant van het gebied.

Er is een overkoepelend initiatief in de maak om een wandelnetwerk uit te bouwen in het geheel van Drongengoed én Maldegemveld, want alleen zo maak je de allermooiste, meest gevarieerde wandelingen in dit gebied. Wie een beetje kan kaartlezen, stippelt voorlopig dus nog best een eigen wandeling uit die het mooiste van de verschillende deelgebieden combineert. Op termijn wordt ook gestreefd naar het verkeersluw maken van de Drongengoedweg die het gebied doorkruist.

Wie de omgeving van het Drongengoed per fiets wil ontdekken, rept zich naar de knooppunten 68, 71, 74 en 75 van het Fietsnetwerk Meetjesland. Fietsers kunnen ook kiezen voor de bewegwijzerde Beverhoutsroute (38 km) of de Drongengoedroute (44 km).